

Nuo kapinyno kalvelės 500 m į V yra kalva, forma primenanti piliakalnį. Ši kalva yra iškasinėta duobėmis, nukastu P šlaitu. Centrinėje ir R kalvos dalyje yra kaimo kapinaitės, kurias vietas žmonės vadina „maro kapeliais“. 1996 m. žvalgant šią kalvą (valant iškastų duobių kraštus) kultūrinio sluoksnio pėdsakų nerasta.

Audronė Bliujienė

Research on Užpelkiai cemetery

In 1996 a research was conducted on Užpelkiai (Kretinga district) cemetery. An area of 84 m² was explored; the findings included 3 human inhumations from the 5th–6th centuries as well as 1 destroyed grave dating back to the end of the 8th–beginning of the 10th centuries.

Donatas Butkus

Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno tyrinėjimai 1996–1997 metais

1996–1997 m. KrKM toliau vykdė Lazdininkų (Kalnalaukio) (Kretingos raj., Darbėnų s-ja) kapinyno tyrinėjimus. Ankstesnių metų rezultatai paskelbti (žr. *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, t. 1, p. 39–41, 81–85; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V., 1994, p. 138–145).

Per dvejus tyrinėjimų metus ištirta 330,4 m². 1996 m. ištirtas 228,4 m² plotas, jame rasta 12 griautinių kapų su akmenų vainikais, surinkta pavienių dirbinių iš suardytų kapų ir atidengtas ankstyvasis kultūrinis sluoksnis. Baigta tyrinėti 1992 m. aptikta duobė Nr. 37. 1997 m. ištirtas 102 m² plotas, jame aptiktas 1 griautinis kapas ir baigtas tirti 1992 m. surastas kapas Nr. 10. Prieš tyrinėjimų pradžią ir jų metu naudotas metalo detektorius.

Tyrinėta dviejose vietose: J. Milašienės sodybinio sklypo R pusėje (kapinyno Š dalyje) ištirtas 172 m² plotas (perkasos Nr. 29–31, iš jų 102 m²

ploto perkasa Nr. 31 – 1997 m.). Visose trijose perkasoje atidengtas ankstyvasis kultūrinis sluoksnis. Perkasoje Nr. 31 ištirti 2 griautiniai vyrų kapai, iš kurių vienas (kapas Nr. 10) buvo aptiktas dar 1992 m. perkasoje Nr. 2 PV kampe, išpjovoje. Čia baigta tyrinėti duobė Nr. 37, kuri 1993 m. ekspedicijos metu buvo užkonservuota. Taip pat tyrinėta į Š–ŠR nuo saugomos kapinyno teritorijos, 0,35 ha plote, P. Vaičekausko žemėje. 1996 m. tyrinėta kapinyno ŠR dalis, apie kurią iki šiol neturėta jokių duomenų. Joje ištirtos 138,4 m² ploto perkasoje Nr. 20, 21, 24–28. Čia, išskyrus perkasa Nr. 24, rasta 12 suardytų griautinių žmonių kapų su akmenų vainikais (prie kapų Nr. 22, 24 ir 30 akmenų vainikų nerasta), surinkta pavienių radinių iš suardytų kapų ir atidengtas ankstyvasis kultūrinis sluoksnis su duobėmis, dėmėmis ir akmenų konstrukcijomis.

Iš viso 1976–1997 m. Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno Š dalyje atidengtas 930,1 m² plotas (30 m² ištyrė Paminklų konservavimo instituto ekspedicija 1976 m., žr. *ATL 1976 ir 1977 metais*, V., 1978, p. 141–150; 50 m² ištyrė VDKM 1979 m., žr. *ATL 1978 ir 1979 metais*, V., 1980, p. 72–75). Tyrinėjimų metu aptikti 48 II–III a. griautiniai žmonių ir 6 simboliniai žirgų kapai su akmenų vainikais ir ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis su nenustatytos paskirties duobėmis, akmenų konstrukcijomis ir pavieniais radiniais.

1996–1997 m. tyrinėjimai patvirtino pirminę išvadą, kad kapai įrengti ankstyvojo kultūrinio sluoksnio viršutinėje dalyje – kalvelėse ir jų lėkštuose šlaituose. Viena iš perkasų atmatuota naujai atrastoje kapinyno dalyje, kalvelės viršūnėje (perkasa Nr. 20). Joje aptikti 6 griautiniai kapai ar jų liekanos (vyro kapas Nr. 20, 3 moterų kapai Nr. 23, 26, 27 ir 2 nenustatytos lyties mirusiųjų kapai Nr. 28, 29). Kapus supo puslankio formos akmenų vainikai – „priestatai“, besijungiantys tarpusavyje. Jie sukrauti iš stambokų, 58x56x20 cm ir panašaus dydžio akmenų, sudėtų vienas šalia kito, dažniausiai ilgosiomis ašimis į vainiko vidų arba išorę, vienu, kartais dviem ar net trimis aukštais (perkasoje Nr. 20 R dalis, perkasa Nr. 21). Vainikų viršutiniai akmenys glūdėjo 4–15 cm nuo žemės paviršiaus. Mirusieji buvo laidojami „priestatuose“, maišytoje žemėje, kurioje gausu anglių ir degėsių liekanų, piltinio šviesaus smėlio intarpų, plūkto molio grindinelių (perkasa Nr. 20).

III a. pabaiga datuojamas vyro kapas Nr. 21 rastas virš chronologiškai ankstesnės akmenų krūsnies Nr. 2, kurios pagrindinis elementas (išskirtinis savo dydžiu – 69x60x65 cm) – ketvirtainis akmuo viršutine dalimi – buvo priderintas prie kapą supusio akmenų „priestato“ (jis yra akmenų vainiko dalis).

Kapai buvo aptikti 19–54 cm gylyje. Daugumos kapų viršutinės dalys nuartos, kapų duobių kontūrai maišytoje žemėje neryškūs. Mirusiųjų griaučiai visiškai sunykę, vietomis rasta tik dantų liekanų (kapai Nr. 23, 32). Iš įkapių išsidėstymo nustatyta, kad mirusieji laidoti galvomis į ŠR (30°–70° kryptis, 2 moteris, 4 vyrai), ŠV (290°–342°, 1 moteris, 4 vyrai), PV (200°–216°, 1 moteris, 1 neaiškus). Vienas mirusysis palaidotas Š kryptimi. Dauguma kapų – vyrų (8 kapai). Jiems būdingi geležiniai įmoviniai kirviai, dalgelės, peiliai, vienas arba du ietigaliai (kape Nr. 22). Dažnos įkapės vyrų kapuose – moliniai miniatiūriniai lipdytiniai puodeliai. Tik viename vyro kape buvo stambus smiltainio galastuvas ir geležiniai dvinariai žaslai (perkasa Nr. 27, kapas Nr. 24). Turtingomis įkapėmis išsiskyrė vyro kapas Nr. 32. Mirusysis buvo palaidotas galva į ŠR (30° kryptis). Kapo galvūgalyje aptiktas geležinis įmovinis kirvis, kojūgalyje – dalgelė. Krūtinės srityje gulėjo miniatiūrinis molinis puodelis, geležinių pentinų pora, nedidelis geležinis peiliukas, du (o gal vienas?) geležiniai neaiškios paskirties dirbiniai, iš kurių vienas įmovinis, 14 cm ilgio, o kitas – 23 cm ilgio, panašus į kalną. Abiejų dirbinių rentgenogramos jų paskirties neišaiškino. Galima spėti, kad tai galėjo būti vienas įrankis (?), perlaužtas į dvi dalis prieš dedant į kapą. Ilgesnioji (1,3x1,3 cm dydžio) dalis keturkampio skerspjuvio, įstrižai nusklembtu galu, neturi kaltams būdingos galvutės. Šalia puodelio gulėjo 3 Romos Imperijos sestercijai, kurių vienas kaldintas Marko Aurelijaus valdymo metais (161–180 m.). Papuošalų kape aptikta dviejose vietose: juosmens srityje ir ties galva. Dvi I grupės juostinės trikampio pjūvio vario lydinio apyrankės buvo padėtos į krūvelę ant juosmens. Mirusysis palaidotas su dviem antkaklėmis ant kaklo: viena II grupės vario lydinio kūginiais galais, kita plonesnė, sidabrinė, su kabliuku ir kilpele galuose. Šalia antkaklės rasta nedidelė lankinė lenkta kojele vario lydinio segė, su prikabinta grandinėle. Pastarosios abu galai užverti ant vieno žiedelio, kuris buvo pritvirtintas prie segės korpuso. Iš įkapių komplekso kapas datuojamas II a. pabaiga–III a. pirmąja puse.

Kituose vyrų kapuose rasta viena kita retesnė įkapė. Apardytame kape Nr. 31 aptikta juostinė, pusapvalio pjūvio lankeliu sidabrinė (?) apyrankė. Pirmą kartą kapinyno Š dalyje aptiktas vario lydinio pincetas, virvute parištas prie lankinės žieduotinės lenkta kojele vario lydinio segės (kapas Nr. 25). Tame pačiame kape kartu rasta apskrito pjūvio storėjančiais galais vario lydinio apyrankė.

Apie moterų laidoseną daugiausia duomenų gauta iš perkasoje Nr. 20 ištirtų neapardytų kapų Nr. 23, 26. Kape Nr. 23 mirusioji buvo palaidota galva į ŠV (322° kryptimi), sulenktomis ir ant krūtinės sudėtomis rankomis, kurių vietą žymėjo įvijinių pusapvalio pjūvio vario lydinio apyrankių pora. Kapo ŠV gale, galvūgalyje, 51 cm gylyje, rastas smiltainio verpstukas ir gintarinis karoliukas. Be to, krūtinės srityje gulėjo pora vario lydinio smeigtukų apskritomis galvutėmis, su tutuliu centre bei unikali apvara, jungusi abu smeigtukus, ir to paties lydinio antkaklė su dviem dėžėlėmis galuose. Dėželių paviršių puošė po 1 mėlyno stiklo akutę. Unikali savo sudėtimi ir skaičiumi apvara, suverta iš 52 nedidelių detalių: 30 vienetų gintarinių karoliukų, 6 vienetų aštuoniukės formos gintarinių kabučių, 2 stiklo karolių (vienas iš jų juodos spalvos, suspausto rutulio formos, 2,29 cm skersmens, puoštas išilginiais baltos, raudonos ir geltonos spalvų zigzaginiu ornamentu), 1 metalinio (sidabrinio?) karolio ir 13 vienetų varpelio (disko?) formos tuščiavidurių geležinių kabučių. Unikalus įkapių kompleksas turėtų būti datuojamas III a. antrąja puse. Panaši apskrita galvute smeigtukų su tutuliais pora rasta perkastos Nr. 20 apardytame moters kape Nr. 27. Kitiems moterų kapams taip pat būdingi 1 ar 2 gintaro dirbinėliai: karoliukai, aštuoniukės formos kabučiai.

102 m² ploto perkasoje Nr. 31 aptikta daug pavienių radinių iš suardytų kapų: 5 Romos Imperijos sestercijai (pora iš jų sulipę), įvijinės vario lydinio apyrankės liekanos, įvairių to paties metalo papuošalų fragmentai, geležinis varpelio formos kabutis, konuso pavidalo gintaro karoliukas, retos formos smiltainio verpstukas. Pastarasis dirbiny 3,7 cm skersmens ir 3,3 cm aukščio, puoštas 2 išilginiais grioveliais. Sprendžiant iš Adriano ir Faustinos valdymo metais kaldintų sestercijų, radiniai datuojami II a. antrąja puse–III a. pradžia. Iš atrasto monetų kiekio aišku, kad kapinynas arimo metu labai apardytas.

Žvalgytoje teritorijoje į V nuo atrastos kapinyno dalies aptikta pavienių dirbinių: geležinių įmovinių kirvių, geležinis pentinis siauraašmenis kirvis, vario lydinio papuošalų fragmentų. Kapinyno teritorija buvo gerokai didesnė, todėl reikia praplėsti kapinyno saugomos teritorijos ribas.

Donatas Butkus

Excavations in Lazdininkai (Kalnalaukis) cemetery, 1996–1997

In 1996–1997 KRME examined an area of 330,4 m², where there were noted 14 disturbed burials, some in a circle of stones. Other findings included scanty artifacts from destroyed burials as well as a habitation zone with pits, sandstone constructions from early period. The damage to the uppermost level of the habitation zone was caused mainly through the burial of the dead in the 2nd century and ploughing of the soil in the 20th century. The burials are ascribed to late 3rd century.

Gytis Grižas

Sartų ežero salos žvalgomieji tyrinėjimai

1976 m. A. Šimonėlis su sūnumis Sartų ežero saloje (Rokiškio raj., Dumblynės vnk.) aptiko XI–XII a. radinių: gintarinių bei mėlyno stiklo karolių, apgalvio plokštelių, stambių įvijų, žvangučių. Pasak radėjų, visa buvo suvyniota į audinį. Visi radiniai pateko į LNM. Tais pačiais metais radimvietę aplankė V. Urbanavičius, jis aplygino duobės kraštus, surinko apie 10 stambių įvijų.

1996–1997 m. LNM ekspedicija Sartų ežero saloje atliko žvalgomuosius kasinėjimus. 1996 m. nustatyta tiksli daiktų radimvietė. Iš viso per du žvalgymų sezonus ištirtas 32 m² plotas. Rasta 126 vieno komplekso radiniai: daugiausia mažų žalvarinių grandelių, skirtų audiniui papuošti, pora apgalvio plokštelių bei įvijų, stambių įvijų, gintarinių ir mėlyno stiklo karolių. Tikėtina, kad tai X–XII a. moters kapo įkapės.